

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการนำเสนอความเป็นพลเมืองไทยในบทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ผู้วิจัยนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3 ประเด็น ประกอบด้วย 1) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับวรรณกรรมการเมือง 2) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองไทย และ 3) เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า สรุปได้ดังนี้

2.1 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมการเมือง

วรรณกรรมการเมืองในงานวิจัยนี้ได้มาจากเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมการเมืองในลักษณะต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

2.1.1 เอกสารและงานวิจัย

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (2522) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง วรรณกรรมการเมือง ว่าได้ศึกษาพัฒนาการของวรรณกรรมการเมืองไทยถึงปี พ.ศ. 2515 เท่านั้น เพราะช่วงถัดไป คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2516-2519 เป็นช่วงยุคทองของวรรณกรรมการเมือง และเป็นช่วงที่มีการผลิตงานวรรณกรรมการเมืองออกมาเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ประกอบด้วย 4 บทสำคัญ ได้แก่ บทที่ 1 แนวความคิดเกี่ยวกับวรรณกรรม บทที่ 2 นักประพันธ์กับการกำหนดความคิดทางการเมือง บทที่ 3 วรรณกรรมการเมือง และบทที่ 4 พัฒนาการของวรรณกรรมการเมืองไทย

ชัยสิริ สมุทวนิช (2544) ได้เขียนหนังสือเรื่องวรรณกรรมการเมือง 14 ตุลาคม 2516-6 ตุลาคม 2519 รากเหง้า การก่อเกิด การเติบโตและพัฒนาการ โดยได้กล่าวถึงการวิเคราะห์วรรณกรรมไทยในช่วงปี 2516-2519 ว่า วรรณกรรมแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วง 2516-2517 เป็นยุคแห่งการแสวงหาทางการเมือง เนื่องมาจากการได้รับชัยชนะและประกาศอิสรภาพจากระบอบเผด็จการ ในขณะที่วรรณกรรมในช่วงที่สอง คือ ช่วง 2518-2519 เป็นช่วงแห่งการชี้หน้าทางการเมือง วรรณกรรมมีบทบาทสำคัญในการสะท้อนภาพทางการเมือง นักเขียนและประชาชนได้สร้างสรรค์วรรณกรรมขึ้นมาเพื่อปลุกกระแสให้ต่อสู้เพื่อเรียกร้องทางการเมือง

วิศรา อนันตโท (2547) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 โดยมุ่งศึกษากวีนิพนธ์ขนาดสั้นที่แต่งขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2516-2545 จำนวน 227 บท ในด้านรูปแบบ เนื้อหา กลวิธีทางวรรณศิลป์ และบทบาททางวรรณกรรม

สังคม และการเมือง ผลการศึกษาพบว่า บทกวีส่วนใหญ่มีรูปแบบคำประพันธ์ที่สืบทอดขนบโบราณ ได้แก่ กลอน กาพย์ โคลง และฉันท์ นอกจากนี้มีการสร้างสรรค์ใหม่โดยนำคำประพันธ์ต่างชนิดมา ผสมผสานกัน รวมถึงการนำคำประพันธ์เพลงพื้นบ้านและกลอนเปล่ามานำเสนอเนื้อหาทางการเมือง ซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม

บุญยเสนาอ ตริวิเศษ (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์วรรณกรรมการเมือง ระหว่าง ปี พ.ศ. 2545-2548 : กรณีศึกษาวรรณกรรมเรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี พ.ศ. 2545-2548 ผลการวิจัยพบว่า วรรณกรรมเรื่องสั้นการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้ามีเนื้อหาสาระ ครอบคลุม 13 ประเด็น ได้แก่ 1) การส่งเสริมสนับสนุนประชาธิปไตยสู่การเมืองในอุดมคติ 2) การวิพากษ์หลักการของประชาธิปไตย 3) การวิพากษ์นโยบายทางการเมือง 4) ประวัติศาสตร์การต่อสู้ เพื่อเรียนรู้การเมือง 5) การเมืองเป็นเรื่องของทุกคน 6) การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจและผลประโยชน์ 7) ประชาธิปไตย : การต่อสู้ที่ยังไม่สิ้นสุด 8) หัวใจที่หยหาอุดมการณ์ประชาธิปไตย 9) การวิพากษ์ทุนนิยม 10) นโยบายเศรษฐกิจการเมือง 11) ความอ่อนแอทางการเมืองภาคประชาชน 12) การเมือง ครอบงำชะตากรรมมนุษย์ 13) ความขัดแย้งทางการเมือง, สถานการณ์ภาคใต้ นอกจากนี้ยังปรากฏ วาทกรรมที่ปรากฏ 5 แบบ ได้แก่ 1) วาทกรรมชาวย้อมสีของนักการเมือง 2) วาทกรรมแห่ง อุดมการณ์ 3) วาทกรรมวิจารณ์ สันดานนักการเมือง 4) วาทกรรมแห่งความดีเพื่อความงามในชีวิต และสังคม และ 5) วาทกรรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเมือง

Hongbo Qin (2551) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวคิดด้านการเมืองที่ปรากฏในวรรณกรรม รางวัลพานแว่นฟ้า ปี 2551 ซึ่งศึกษาเรื่องสั้นจำนวน 12 เรื่อง ผลการวิจัยพบว่า เรื่องสั้นแต่ละเรื่อง ผู้เขียนได้สะท้อนภาพสถานการณ์ทางการเมือง 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความวุ่นวาย คนไทยมีความขัดแย้งทางความคิดด้านการเมือง จนมีผลกระทบที่ทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างเพื่อน คนใน ครอบครัวและสังคม ประกอบกับเศรษฐกิจตกต่ำทำให้ชีวิตมีความยากลำบาก นอกจากนี้ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า คุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมเสื่อมลง ไร้น้ำใจ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และไม่มี ความปรองดองกัน ดังนั้นช่วงเวลานี้ ถ้าหากสังคมไทยยังไม่มี ความปรองดองกันก็อาจจะทำให้เกิด เหตุการณ์ไม่มั่นคงเกิดขึ้น

นิตานาจ โสภาพล และอาทิตย์ ดรุษยธร (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องกวีนิพนธ์รางวัล พานแว่นฟ้า : กลศิลป์ในการนำเสนอวรรณกรรมการเมือง ซึ่งศึกษาบทกวีจำนวน 71 เรื่อง ผลการวิจัย พบว่า ปรากฏลักษณะสำคัญ 3 ประเด็น คือ 1) *กลวิธีด้านรูปแบบ* มี 4 ลักษณะ ได้แก่ (1) การใช้

ลักษณะของกระทู้ในการแต่งคำประพันธ์ (2) การสร้างกลบทขึ้นใหม่ (3) การจัดรูปแบบเป็นสองคอลัมน์ และ (4) การจัดรูปแบบเป็นตอน 2) *กลวิธีด้านการเสนอเนื้อหา* มี 14 ลักษณะ ได้แก่ (1) การอธิบายหรือบอกเล่าเนื้อหาโดยตรง (2) การเปรียบเทียบ (3) การเสนอภาพคู่ตรงข้าม (4) การสร้างเรื่องราวและตัวละคร (5) การใช้บุคคลาธิฐาน (6) การสนทนากับผู้อ่านโดยตรง (7) การใช้สัญลักษณ์ (8) การสร้างบุคคลผู้เล่าเรื่อง (9) การอ้างถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย (10) การใช้ศิลปะแขนงอื่นในการสื่อความ (11) การละเล่นพื้นบ้านในการนำเสนอเนื้อหา (12) การใช้การปฏิเสธเพื่อเน้นความ (13) การตั้งคำถาม และ (14) การใช้สุภาษิตคำพังเพย และ 3) *กลวิธีด้านศิลปะการใช้ภาษา* ได้แก่ (1) การใช้สัมผัสสระ (2) การใช้สัมผัสอักษร (3) การซ้ำคำ (4) การเล่นคำ (5) การใช้ฉันทลักษณ์ และ (6) การใช้ภาพพจน์ชนิดต่าง ๆ

ธงชัย แซ่เต๋ย (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวคิดประชาธิปไตยในกวีนิพนธ์การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2546-2553 ผลการวิจัยพบว่า กวีนิพนธ์การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าในช่วงปี พ.ศ. 2546-2553 สัมพันธ์กับบริบทความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองไทยในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นอย่างมาก เมื่อใช้เหตุการณ์รัฐประหาร พ.ศ. 2549 เป็นจุดแบ่งกวีนิพนธ์ในช่วงเวลาดังกล่าวออกเป็น 2 กลุ่ม พิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างกวีนิพนธ์กับบริบทความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองในช่วงก่อนเหตุการณ์รัฐประหาร และตั้งแต่เหตุการณ์รัฐประหารเป็นต้นมา จะเห็นได้ว่า แนวคิดประชาธิปไตยที่นำเสนออยู่ในกวีนิพนธ์ทั้งสองช่วงสองเวลา สัมพันธ์กับบริบทเหตุการณ์ในแต่ละช่วงอย่างชัดเจน

ตองนวล แก้วเกลี้ยง (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในวรรณกรรมการเมืองไทย : กรณีศึกษาบทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า (2546-2555) ซึ่งศึกษาบทกวี จำนวน 113 บท ผลการวิจัยพบว่า บทกวีดังกล่าวนำเสนอความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนใน 5 ประเด็น ได้แก่ 1) นำเสนอภาพประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยในแบบฉบับเดียวกับประวัติศาสตร์ชาติไทย ภายใต้การกำกับของอุดมการณ์ราชาชาตินิยม 2) นำเสนอภาพประชาธิปไตยในฐานะมรดกแห่งความเป็นไทย 3) นำเสนอภาพการเลือกตั้งในฐานะศูนย์กลางของปัญหาประชาธิปไตยไทย อันมีปัจจัยประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ นักการเมืองเลวและประชาชนโง่ 4) นำเสนอภาพคุณธรรม-ศีลธรรม ในฐานะยาวิเศษที่จะแก้ปัญหapoliticalไทยได้ และ 5) นำเสนอหลักประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนแบบยอมรับและเชิดชูหลักการ พร้อมไปกับการฉีกหน้าหลักการเหล่านี้ที่สังคมไทยรับเอามาใช้ว่าเป็นเพียงสิ่งจอมปลอม

ตองนวล แก้วเกลี้ยง (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องประชาธิปไตยในบทกวีการเมืองไทย: การปะทะกันของประชาธิปไตยแบบไทยกับประชาธิปไตยแบบสากล ผลการวิจัยพบว่า ภาพเสนอประชาธิปไตยที่ประกอบสร้างในบทกวีพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2556 เป็นประชาธิปไตยแบบสากลที่อยู่ภายใต้การกำกับของอุดมการณ์เสรีนิยม ขณะที่ภาพเสนอประชาธิปไตยที่ประกอบสร้างในบทกวีการเมืองพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2546-2555 คือประชาธิปไตยแบบไทยที่อยู่ภายใต้การกำกับของอุดมการณ์อนุรักษ์นิยม-ราชาชาตินิยม

บุญยเสนาอ ตรวิเศษ (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องมโนอุปลักษณ์การเมืองในบทกวีรางวัลพานแว่นฟ้า ซึ่งศึกษาบทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ระหว่าง พ.ศ. 2546-2554 จำนวน 118 เรื่อง โดยใช้แนวคิดอุปลักษณ์ทางภาษาศาสตร์ของเลคอฟและจอห์นสัน ผลการวิจัยพบว่า มโนอุปลักษณ์การเมือง 8 แบบ ได้แก่ 1) การเมืองคือสงครามและการต่อสู้ 2) การเมืองคือการสูญเสียและความตาย 3) การเมืองคือการดูแลรักษา 4) การเมืองคือการเดินทาง 5) การเมืองคือการวาดภาพ 6) การเมืองคือการแข่งขัน 7) การเมืองคือการแสดง และ 8) การเมืองคือการกักขังหวงเหนี่ยว

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาการวิเคราะห์วาทกรรมเรื่องสั้นทางการเมือง แนวคิดต่าง ๆ ทางการเมืองในบทกวีการเมือง การนำเสนอกลศิลป์ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน และมโนอุปลักษณ์การเมือง ทั้งนี้ การศึกษาในประเด็นดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมความเป็นพลเมืองไทย ขณะเดียวกัน งานวิจัยข้างต้นยังไม่แสดงผลการวิจัยที่แสดงจุดยืนของวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าได้ เพราะวัตถุประสงค์ของวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า (2561, น. คำนำ) กล่าวว่า “เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการขับเคลื่อนการปฏิรูปการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข *สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย* ทั้งในเรื่องสิทธิ หน้าที่ ความเสมอภาค และความรับผิดชอบต่อสังคม อันเป็นพื้นฐานสำคัญของความเป็นประชาธิปไตยผ่านงานด้านวรรณกรรม” ซึ่งปรากฏว่า งานวิจัยข้างต้นยังไม่มียานวิจัยใดที่ศึกษาการนำเสนอความเป็นพลเมืองไทยในบทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2546-2563 อย่างประจักษ์ชัดและครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ในรางวัลพานแว่นฟ้าที่ระบุไว้ และยังไม่มียานวิจัยใดได้ศึกษาบทกวีการเมืองที่ได้รับรางวัลพานแว่นฟ้าครบทั้ง 18 ปี

ทั้งนี้ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาในการนำเสนอความเป็นพลเมืองไทยที่ผู้ประพันธ์บทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าได้สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อให้ทราบถึงเนื้อหา

ของความเป็นพลเมืองไทยในบทกวีตลอดระยะเวลา 18 ปีที่รัฐสภาได้ดำเนินการเปิดรับผลงานบทกวี
ทางการเมืองในรางวัลพานแว่นฟ้า

2.2 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองไทย

ความเป็นพลเมืองไทยในงานวิจัย ผู้วิจัยได้นำลักษณะของความเป็นพลเมืองไทยตามระบอบ
ประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรางวัลพานแว่นฟ้าที่ต้องการให้ผู้ประพันธ์บทกวีแสดง
ความเป็นประชาธิปไตยผ่านรูปแบบบทกวีการเมือง สรุปได้ดังนี้

2.2.1 เอกสารที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองไทย

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555, น. 13-22) ได้อธิบายลักษณะของ
พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ประกอบด้วย 6 ลักษณะ สรุปได้ดังนี้

1) รับผิดชอบตนเองและพึ่งตนเองได้ กล่าวคือ ระบอบประชาธิปไตยจะ
มองว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในประเทศ ประชาชนในประเทศมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ
ประชาชนจึงมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง มีอิสรภาพเป็นเจ้าของชีวิตตนเอง จะแสดงให้เห็นว่า
ประชาชนสามารถรับผิดชอบ เป็นที่พึ่งตนเองได้ และไม่ยอมตกอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของผู้ใด

2) เคารพหลักความเสมอภาค กล่าวคือ ระบอบประชาธิปไตยไม่ว่า
ประชาชนจะร่ำรวย ยากจน หรือมีความแตกต่างเพียงใด ต่างก็มีความเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็น
เจ้าของประเทศ ความเป็นพลเมืองจึงต้องเคารพหลักความเสมอภาค และเห็นว่าคนทุกคนต้องมีความ
เท่าเทียมกัน คือเห็นคนในแนวระนาบ (horizontal)

3) เคารพความแตกต่าง กล่าวคือ ระบอบประชาธิปไตยให้เสรีภาพและ
ยอมรับความหลากหลายของประชาชน ประชาชนจึงมีความแตกต่างได้ ไม่ว่าจะแตกต่างกัน
ด้านอาชีพ ความเชื่อศาสนา ความคิด หรือวิถีชีวิต ประชาชนจะไม่มีการใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่มีความ
คิดเห็นแตกต่างจากตน ขณะเดียวกันต้องตระหนักว่า ผู้อื่นมีสิทธิที่จะแตกต่างไปจากตนได้

4) เคารพสิทธิผู้อื่น กล่าวคือ ระบอบประชาธิปไตยให้สิทธิแก่ประชาชนทุก
คน แต่ต้องใช้สิทธิอย่างมีขอบเขต ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น ใช้สิทธิได้เท่าที่ตนมี

5) เคารพกติกา กล่าวคือ ระบอบประชาธิปไตยมีกติกาเป็นเครื่องกำหนด
ไม่ให้ประชาชนทำการใดอย่างอำเภอใจ ทั้งนี้ ประชาชนต้องยอมรับผลของการละเมิดกติกา ความเป็น
พลเมืองจึงต้องเคารพกติกา ไม่ใช่กำลังรุนแรงหรือเล่นนอกกติกาจึงจะทำให้สังคมสงบสุข

6) รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม กล่าวคือ ระบอบประชาธิปไตยมีเครื่องกำหนดให้ประชาชนปกครองกันไม่ใช่ระบอบตามอำเภอใจ ต้องคำนึงถึงส่วนรวม รับผิดชอบต่อ การกระทำของตน และต้องตระหนักอยู่เสมอว่า การกระทำใด ๆ ก็ตามของตนเองย่อมส่งผลต่อสังคม และส่วนรวม ทั้งนี้ อาจทำได้โดยไม่ก่อปัญหา ไม่เอาแต่เรียกร้อง แต่ควรร่วมกันแก้ปัญหา และลงมือกระทำด้วยตนเอง

นอกจากนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555, น. 20-22) ได้กล่าวถึง แนวทางการปฏิบัติตนตามหลักประชาธิปไตย สรุปได้เป็นประเด็น ดังนี้

1) หลักเหตุผล เป็นผู้รู้จักรับฟังเหตุผลของผู้อื่น ไม่เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม

2) หลักความเสมอภาค เป็นผู้ที่ไม่แบ่งแยกความแตกต่างกันเรื่องเพศ ผิวพรรณ ชนชั้นถิ่นที่อยู่อาศัย ศาสนา หรืออุดมการณ์ทางการเมือง แบ่งออกเป็น (1) ความเสมอภาคทางการเมือง (2) ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ และ (3) ความเสมอภาคทางโอกาส

3) หลักสิทธิและเสรีภาพ แบ่งออกเป็น (1) สิทธิ เป็นประโยชน์ที่พึงได้รับตามกฎหมาย และ (2) เสรีภาพ เป็นอิสระของแต่ละบุคคลที่กระทำโดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

4) หลักการยึดเสียงข้างมาก เป็นการปฏิบัติตามเสียงข้างมากหรือความยินยอมของคนส่วนใหญ่ ขณะเดียวกัน ต้องให้เกิดยติและไม่ละเมิดสิทธิหรือเอา رأ้อเอาเปรียบเสียงส่วนน้อย

5) หลักภราดรภาพ เป็นการรักในเพื่อนมนุษย์ มีความผูกพันฉันท์พี่น้อง ขณะเดียวกัน สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555, น. 29-30) หน้าที่ของพลเมืองดีตามหลักธรรม สรุปได้เป็นประเด็น ดังนี้

1) จริยธรรม เป็นหลักในการประพฤติที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ทำให้สังคมสงบร่มเย็น

2) คุณธรรม เป็นหลักในการประพฤติที่สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นลักษณะใดก็ตาม และสังคมเห็นว่าเป็นความดีงาม

3) ศีลธรรม หลักในการประพฤติที่สร้างประโยชน์ด้วย กาย วาจา และใจ
 อย่างเป็นปกติ

ดังนั้น การเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตย จะต้องประกอบด้วยจริยธรรม
 คุณธรรม และศีลธรรม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

- 1) ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
- 2) การยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนาที่ตนเองนับถือ
- 3) ความซื่อสัตย์ เป็นการกระทำที่ถูกต้องละกระทำดีต่อผู้อื่น
- 4) ความเสียสละ การคำนึงถึงประโยชน์ของสังคมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน
 ขณะเดียวกันก็ยอมเสียประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นและส่วนรวม
- 5) ความรับผิดชอบ เป็นการยอมรับการกระทำของตนเองในทุกสถานการณ์
- 6) การมีระเบียบวินัย การกระทำที่ต้องถูกต้องตามกฎหมายที่สังคมกำหนด
 ไว้
- 7) การตรงต่อเวลา เป็นการทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้บรรลุผลสำเร็จ
 ตามเวลาที่กำหนด รวมถึงการใช้เวลาอย่างคุ้มค่า
- 8) ความกล้าหาญทางจริยธรรม เป็นการกระทำที่แสดงออกในทางที่ถูกต้อง
 และไม่เกรงกลัวต่ออิทธิพลใด ๆ ทั้งนี้ต้องเป็นการแสดงออกอย่างมีเหตุผล

เช่นเดียวกับที่ อรรถย เลียงจินดาถาวร (2554, น. 18-19) กล่าวถึง หลักความเป็น
 พลเมืองไว้ 6 ประการ สรุปได้ดังนี้

- 1) ความรับผิดชอบ พลเมืองต้องมีความรู้สึกว่าต้องรับผิดชอบต่อชะตา
 กรรมของตนเองหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า พลเมืองจะต้องมีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของปัญหาของ
 ตนเอง
- 2) ศักยภาพ พลเมืองต้องมีการพัฒนาปรับปรุงศักยภาพของตนเองโดยลง
 มือกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองด้วยความรู้สึกถึงความรับผิดชอบ
- 3) อำนาจพลเมืองมองว่าอำนาจทางการเมืองมีหลายประเภทและ
 ประชาชนสามารถสร้างอำนาจขึ้นเองได้

4) ความสัมพันธ์ เป็นความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจเกิดขึ้นในกระบวนการแก้ไขปัญหาซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องมีความสัมพันธ์กับภาคราชการและภาคธุรกิจ

5) เจตจำนงทางการเมืองและผลประโยชน์ทางการเมืองที่สำคัญที่สุดคือเจตจำนง สาธารณะหรือความตั้งใจของพลเมืองในการทำสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาาร่วมกันหรือปัญหาสาธารณะ

6) การลงมือปฏิบัติคือการประสานงานเพื่อร่วมมือและสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน

ฟ้าดาว คงนคร (2555, น. 25-28) กล่าวไว้ในหนังสือ พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ถึงพฤติกรรมของพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยว่าประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการยอมรับ ด้านสามัคคีธรรม และด้านปัญญาธรรม ดังนี้

ด้านการยอมรับ เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึง 1) การเคารพในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ได้แก่ การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น ธงชาติ พระบรมฉายาลักษณ์ เพลงสรรเสริญพระบารมี เคารพในหลักการปฏิบัติของศาสนาที่ตนนับถือและไม่ลบหลู่ศาสนาอื่น 2) เคารพซึ่งกันและกันทั้งทางกาย เช่น การแสดงความเคารพแก่บุคคลซึ่งอาวุโสกว่า การให้เกียรติผู้อื่น 3) เคารพทางวาจา เช่น การพูดจาให้เหมาะสมกับกาลเทศะ ใช้คำพูดให้เหมาะสมกับฐานะของบุคคล พูดจาสุภาพ 4) เคารพในสิทธิของผู้อื่น ไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นทั้งทางกายและวาจา 5) เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น ยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง และ 6) เคารพในกฎระเบียบของสังคม เช่น วัฒนธรรมประเพณี กฎหมายของบ้านเมือง

ด้านสามัคคีธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึง 1) การรู้จักประสานประโยชน์โดยถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง 2) ร่วมมือกันทำงาน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น 3) รับผิดชอบต่อหน้าที่ ทั้งส่วนตนและส่วนรวม 4) รักหมู่คณะ และช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน 5) รักษาความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของกลุ่มและสังคม 6) เสียสละความสุขส่วนตนหรือหมู่คณะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและประเทศชาติ และ 7) หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง รู้จักอดทนอดกลั้น และรู้จักสามัคคี

ด้านปัญญาธรรม เป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึง 1) การไม่ยึดถือความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ 2) การปฏิบัติตามมติของเสียงส่วนมากและรับฟังเสียงส่วนน้อย 3) ใช้เหตุผลในการตัดสินใจปัญหาทั้งปวง 4) ใช้สติปัญญาในการไตร่ตรองวิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ 5) วิเคราะห์

และประมวลข่าวสารข้อมูลด้วยความรอบคอบ และ 6) พิจารณาเหตุผลด้วยใจเป็นธรรม ไม่ลำเอียง ไม่หลงผิด มีใจเป็นกลาง และปราศจากคติ

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ (2562, Matichon online) กล่าวถึงความเป็นพลเมืองในรัฐสมัยใหม่เพื่อสะท้อนให้เห็นว่ารัฐต้องยอมรับ ในขณะที่เดียวกัน รัฐก็ต้องมอบให้กับพลเมืองที่ชัดเจนที่สุดคือ สิทธิรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ 1) สิทธิพลเมือง ได้แก่ เรื่องของการมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และการรวมตัวทางการเมืองในการเคลื่อนไหวเรียกร้อง รวมทั้งความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย 2) สิทธิทางการเมือง ได้แก่ เรื่องของสิทธิเลือกตั้ง และสิทธิในการมีบทบาทและตำแหน่งทางการเมือง 3) สิทธิทางเศรษฐกิจ ได้แก่ เรื่องของการประกอบอาชีพต่าง ๆ 4) สิทธิทางสังคม ได้แก่ เรื่องของสวัสดิการจากรัฐ การให้หลักประกันเรื่องการว่างงาน หรือหลักประกันสุขภาพ

จากเอกสารที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองไทยผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นเพื่อนำมาประยุกต์กับการวิเคราะห์เนื้อหาความเป็นพลเมืองไทยในบทวิจารณ์การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ได้ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการยอมรับ 2) ด้านสามัคคีธรรม และ 3) ด้านปัญญาธรรม นอกจากนี้ยังรวมถึงคุณธรรมของพลเมืองดีตามหลักธรรมมาประกอบการวิเคราะห์เพื่อให้ได้ประเด็นที่ชัดเจนและครอบคลุม

2.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองไทย

ถวิลวดี บุรีกุล รัชวดี แสงมหะหมัด และ Eugenie Merieau (2554) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องความเป็นพลเมืองในประเทศไทย ผลการวิจัย พบว่า คุณสมบัติของการเป็นพลเมืองที่ประชาชนให้ความสำคัญสูงสุด 5 อันดับแรก คือ การทำงานแบบสุจริต การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะที่คนไทยมีคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองใน 5 อันดับแรก คือ การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การทำงานแบบสุจริต การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย

สายชล สัตยานุรักษ์ (2555) ได้เสนองานวิจัยในการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า เรื่องวิถีไทยกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองไทย ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการสร้างวิถีไทยที่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยมี 4 แนวทาง ประกอบด้วย 1) การเสริมสร้างพลเมืองที่มีจารีตทางความรู้แบบใหม่ 2) การเสริมสร้างพลเมืองที่มีวัฒนธรรมทางจิตใจแบบใหม่ 3) การเสริมสร้างพลเมืองที่มีความสำนึกในสิทธิและหน้าที่ในความหมายใหม่ และ 4) การเสริมสร้างพลเมืองที่เห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์

ทิพย์พาพร ตันตีสุนทร (2555) ได้เสนองานวิจัยในการประชุมวิชาการ สถาบันพระปกเกล้า เรื่องวิถีไทยกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย ผลการวิจัยพบว่า สังคมไทยมีความขัดแย้งทางการเมืองจากหลายสาเหตุ ซึ่งสาเหตุที่สำคัญ คือ การมีระบบการปกครองที่ไม่สามารถขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั่วโลก ทั้งทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง โดยเฉพาะไม่สามารถสร้างความสมานฉันท์ทางความคิดที่สอดคล้องกันในเรื่องของประชาธิปไตย ดังนั้น การทำความเข้าใจเรื่องความคิด คุณค่า และอุดมการณ์ ประชาธิปไตย รวมถึงความจำเป็นที่ต้องสร้างพลเมืองให้สอดคล้องกับระบอบการปกครองประชาธิปไตยในกระแสของการปฏิรูปทั้งทางการเมืองและการศึกษาจะทำให้สังคมและพลเมืองแสดงความเป็นประชาธิปไตยออกมาให้เห็น

ถวิล บุรีกุล เออเจนี เมริโอ และรัชวดี แสงมหะหมัด (2557) ได้รวบรวมบทความที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเป็นพลเมืองไทยในหลาย ๆ แง่มุม ในหนังสือ พลเมืองไทย : การสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย อาทิ ความหมายของการเป็นพลเมือง การวัดความเป็นพลเมืองเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง : รากฐานของการเมืองภาคพลเมือง การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ประสบการณ์จากการสร้างความเป็นพลเมืองในประเทศไทย ตลอดจนแนวทางการส่งเสริมความเป็นเมือง ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะแสดงความเป็นพลเมืองไทยให้ปรากฏชัดแก่ผู้อ่าน

สมชาย แสวงการ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงการสร้างความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตยไว้ในเอกสารวิชาการส่วนบุคคล มีประเด็นสำคัญ ได้แก่ ความหมายของพลเมืองหลักประชาธิปไตย ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย พลเมืองตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ หน้าที่ของพลเมืองตามรัฐธรรมนูญ ความสำคัญของการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย หน้าที่พลเมืองดีตามหลักธรรม เป็นต้น

จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองไทยกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความเป็นพลเมืองไทยที่มีนักวิชาการได้ศึกษาปรากฏประเด็นสำคัญประกอบด้วยคุณสมบัติที่สำคัญของความเป็นพลเมืองไทย วิถีในการสร้างความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย การสร้างความเป็นพลเมืองไทยในมิติต่าง ๆ ตลอดจนองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ประกอบสร้างเพื่อให้เกิดความเป็นพลเมืองไทย

2.3 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้าในงานวิจัยเรื่องการนำเสนอความเป็นพลเมืองไทยในบทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ผู้วิจัยนำความเป็นมา วัตถุประสงค์ และลักษณะของผลงานที่เข้าประกวดวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้ามาประกอบการวิจัย รายละเอียดมีดังนี้

2.3.1 ความเป็นมาของรางวัลพานแว่นฟ้า

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร โดยคณะกรรมการรางวัลพานแว่นฟ้า ได้จัดการประกวดวรรณกรรมเรื่องสั้นการเมืองขึ้นครั้งแรกในปี 2545 ซึ่งเป็นปีที่รัฐสภาครบ 70 ปี โดยเห็นความสำคัญของวรรณกรรมการเมืองว่า วรรณกรรมการเมืองมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย และเพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้เสรีภาพแสดงออกทางการเมือง โดยใช้ศิลปะในการเขียนถ่ายทอดความรู้สึกสะท้อนภาพการเมืองและสังคมหรือจินตนาการถึงการเมืองที่ต้องการในรูปแบบของเรื่องสั้น ทั้งนี้ ในปี 2546 ได้เพิ่มรูปแบบวรรณกรรมประเภทบทกวีเข้าประกวดด้วย เพราะบทกวีการเมืองมีบทบาทสำคัญควบคู่กับเรื่องสั้นการเมืองมาแต่ในอดีต

“รางวัลพานแว่นฟ้า” เป็นรางวัลที่จัดขึ้นเพื่อมอบให้แก่ผู้ชนะในการเข้าประกวดวรรณกรรมเรื่องสั้นหรือบทกวีการเมือง โดยรัฐสภาจัดขึ้นเพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบอบรัฐสภาอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้เสรีภาพทางการเมือง อีกทั้งเพื่อสืบสานและสร้างสรรค์วรรณกรรมการเมืองให้มีส่วนปลูกจิตสำนึกประชาธิปไตย

“พานแว่นฟ้า” หมายถึง พานที่วางจัดซ้อนเป็นสองชั้น พานใบบนที่มีขนาดเล็กกว่าวางซ้อนพานใบล่างที่มีขนาดใหญ่กว่า ใช้สำหรับรองรับสิ่งของที่จัดให้เป็นของที่มีศักดิ์สูงในสถาบันศาสนาหรือพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ ยังเป็นที่รองรับรัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองของประเทศ และเป็นสัญลักษณ์ของรัฐสภาไทย

2.3.2 วัตถุประสงค์ของรางวัลพานแว่นฟ้า

รางวัลพานแว่นฟ้า (2564, Online) มีวัตถุประสงค์ของการจัดประกวดแตกต่างกันไป ทั้งนี้ วัตถุประสงค์ของการประกวดใน พ.ศ. 2545-2556 จะเป็นการประกวดวรรณกรรมการเมือง โดยที่การประกวดวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้าในปีแรก (พ.ศ. 2545) จัดประกวดเพียงประเภทเดียว คือ เรื่องสั้น ส่วนบทกวีเริ่มประกวดใน พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา การประกวดวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้าจึงจัดประกวดวรรณกรรม 2 ประเภท คือ เรื่องสั้นและบทกวี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้เสรีภาพแสดงออกทางการเมือง โดยใช้ศิลปะในการเขียนถ่ายทอดความรู้สึก สะท้อนภาพการเมืองและสังคม หรือจินตนาการถึงการเมืองที่ต้องการในรูปแบบของวรรณกรรม เนื่องจากการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ เป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแทบทุกฉบับ ทั้งนี้ วัตถุประสงค์ของการประกวดใน พ.ศ. 2545-2556 ไม่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงยกตัวอย่างวัตถุประสงค์การประกวดวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2556 ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2556) ดังนี้

1. เพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภาอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้เสรีภาพทางการเมือง โดยใช้ศิลปะถ่ายทอดความรู้สึกสะท้อนภาพการเมืองและสังคม หรือจินตนาการถึงการเมืองและสังคมที่ต้องการในรูปแบบของเรื่องสั้นและบทกวี
3. เพื่อสืบสานสร้างสรรค์วรรณกรรมการเมืองให้มีส่วนปลูกจิตสำนึกประชาธิปไตย

จากนั้นการประกวดวรรณกรรมการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2559-2563 เป็นการประกวดประเภทเรื่องสั้นและบทกวี มีเนื้อหาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผู้วิจัยจึงยกตัวอย่างวัตถุประสงค์การประกวดวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2563 ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2563) ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการขับเคลื่อนการปฏิรูปการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งในเรื่องสิทธิ หน้าที่ ความเสมอภาค และความรับผิดชอบต่อสังคม อันเป็นพื้นฐานสำคัญของความเป็นประชาธิปไตยผ่านวรรณกรรม

3. เพื่อสนับสนุนและยกย่องผลงานวรรณกรรมไทยที่ทรงคุณค่าให้พัฒนาไปพร้อมกับสำนึกความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย
4. เพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์และความสามัคคีของประชาชนในประเทศไทยชาติ

2.3.3 ลักษณะของผลงานที่เข้าประกวด

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2563) ได้กำหนดลักษณะของผลงานที่เข้าประกวดไว้ดังนี้

- 1) เป็นวรรณกรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย
- 2) เรื่องสั้น เป็นวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น ต้นฉบับผลงานต้องเป็นภาษาไทย และพิมพ์ลงในกระดาษ เอ 4 จำนวนไม่เกิน 15 หน้า โดยประมาณ หากพิมพ์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ให้ใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวพิมพ์ (16 พอยท์)
- 3) บทกวี เป็นวรรณกรรมประเภทบทกวี หากเป็นบทกวีแบบมีฉันทลักษณ์ขนาดความยาว 6-12 บท ถ้าเป็นบทกวีรูปแบบอื่น (กลอนเปล่าหรือรูปแบบคำประพันธ์ที่สร้างขึ้นใหม่) ขนาดความยาวไม่เกิน 2 หน้ากระดาษ โดยพิมพ์หรือเขียนลงในกระดาษ เอ 4 หากพิมพ์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ให้ใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวพิมพ์ (16 พอยท์) หากเขียนด้วยลายมือให้เขียนตัวบรรจง

2.3.4 คุณสมบัติ ข้อปฏิบัติ และเงื่อนไขการประกวด

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2563) ได้กำหนดคุณสมบัติ ข้อปฏิบัติ และเงื่อนไขการประกวดของผลงานที่เข้าประกวดไว้ดังนี้

- 1) คุณสมบัติของผู้ส่งผลงานเข้าประกวด
 - (1) ประชาชนทั่วไป
 - (2) ผู้เขียนยังมีชีวิตอยู่ในขณะที่ส่งผลงาน
- 2) ข้อปฏิบัติในการส่งผลงานเข้าประกวด
 - (1) ผู้เขียนหนึ่งคนมีสิทธิ์ส่งผลงานเข้าประกวดได้ประเภทละ 1 ผลงาน
 - (2) เป็นผลงานที่เขียนขึ้นใหม่ ไม่เคยพิมพ์เผยแพร่ในสื่อทุกประเภทก่อนการตัดสินของคณะกรรมการฯ

(3) ผู้ส่งผลงานเข้าประกวดจะต้องสร้างสรรค์ผลงานที่ส่งเข้าประกวดด้วยตนเองเพียงผู้เดียว ไม่ลอกเลียนหรือดัดแปลงจากผลงานของผู้อื่น หากมีการลอกเลียนหรือดัดแปลงหรือละเมิดลิขสิทธิ์ ผู้เขียนจะต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย ในกรณีที่พบว่าเป็นการลอกเลียนหรือดัดแปลงหรือละเมิดลิขสิทธิ์ หรือเป็นผลงานที่มีผู้สร้างสรรค์มากกว่าหนึ่งคน ไม่ว่าจะเป็นการตรวจพบระหว่างหรือหลังจากการประกวด การส่งผลงานเข้าประกวดและการได้รับรางวัลถือเป็นโมฆะโดยคณะกรรมการรางวัลพานแว่นฟ้า หรือสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร จะพิจารณาเพิกถอนสิทธิในรางวัลของผู้เขียนทุกประการ และอาจไม่รับพิจารณาผลงานที่ส่งเข้าประกวดในครั้งต่อไป ตามแต่ระยะเวลาที่จะกำหนดและประกาศให้ทราบ

3) เงื่อนไขการส่งผลงานเข้าประกวด

(1) ผลงานที่ส่งเข้าประกวดจะต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และบุคคลอื่นใดทั้งสิ้น

(2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดประกวดวรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้าไม่มีสิทธิในการส่งผลงานเข้าประกวด

(3) คณะกรรมการรางวัลพานแว่นฟ้าขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่ส่งคืนต้นฉบับผลงานที่ส่งเข้าประกวด

(4) คณะกรรมการรางวัลพานแว่นฟ้าขอสงวนสิทธิ์ในการไม่ให้รางวัลใดรางวัลหนึ่งหากไม่มีผลงานใดเหมาะสมถึงเกณฑ์ที่กำหนด

(5) การพิจารณาและการตัดสินของคณะกรรมการรางวัลพานแว่นฟ้าถือเป็นที่สุด ไม่สามารถนำไปฟ้องและดำเนินคดีใด ๆ ได้

(6) ในกรณีที่ผู้ส่งผลงานเข้าประกวดทำผิดหลักเกณฑ์ จะด้วยวิธีใดก็ตาม คณะกรรมการฯ หรือสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ขอสงวนสิทธิ์ในการเรียกคืนรางวัลพร้อมเงินรางวัล

2.3.5 หนังสือและงานวิจัย

วิภาพ คัญทัพ (2547) เขียนบทความเรื่อง เวลา-ความหวัง และการแก้ไขจุดอ่อนของมนุษย์ในรวมเรื่องสั้นรางวัลพานแว่นฟ้า ชุดคืนเดือนเพ็ญ ไว้ว่า เป็นเรื่องน่าแปลกใจที่การเสนอแนวคิดอันเกี่ยวกับประชาธิปไตยในเรื่องสั้นชุดนี้มีลักษณะร่วมกันโดยมิได้นัดหมายประการ

หนึ่งที่น่าสนใจ คือ การเสนอแนวคิดเรื่องจุดอ่อนของผู้คนในวิถีประชาธิปไตย โดยผู้เขียนเรื่องสั้นในชุดคืนเดือนเพ็ญต่างมองเห็นปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในสังคมไทย แล้วเลือกสรรมุมมองผ่านการเล่าในรูปแบบเรื่องสั้นด้วยลีลาที่หลากหลาย

เสนอ ตริวิเศษ (2548) เสนอบทความวิจารณ์วรรณกรรมเรื่องสั้นและบทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ครั้งที่ 2 สรุปได้ว่า ลักษณะร่วมของมโนภาพในการมองการเมืองของประชาชนมี 6 ประการ ได้แก่ 1) ระบอบประชาธิปไตย : การเมืองเป็นเรื่องของทุกคน 2) การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจ ผลประโยชน์ : มโนภาพทางลบในหัวใจประชาชน 3) ประชาธิปไตย : การต่อสู้ที่หยุดไม่ได้ 4) ประชาธิปไตย : หัวใจที่โหยหาอุดมการณ์ 5) วิพากษ์ทุนนิยม : มายาภาพ งาม หลงสุข เสพ และ 6) การเมืองอัปลักษณ์ถูกห่อหุ้มด้วยฉันทลักษณ์แห่งภูมิปัญญา

ธงชัย แซ่เจี๋ย (2555) เสนองานวิจัย แนวคิดประชาธิปไตยในกวีนิพนธ์การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า พ.ศ. 2546-2553 ว่า กวีนิพนธ์การเมืองรางวัลพานแว่นฟ้าในช่วงปี พ.ศ. 2546-2553 สัมพันธ์กับบริบทความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองไทยในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นอย่างมาก เมื่อใช้เหตุการณ์รัฐประหาร พ.ศ. 2549 มาเป็นจุดแบ่งกวีนิพนธ์ในช่วงเวลาดังกล่าวออกเป็น 2 กลุ่ม และพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างกวีนิพนธ์กับบริบทความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองในช่วงก่อนเหตุการณ์รัฐประหารและตั้งแต่เหตุการณ์รัฐประหารเป็นต้นมา จะเห็นได้ว่า แนวคิดประชาธิปไตยที่นำเสนออยู่ในกวีนิพนธ์ทั้งสองช่วงเวลามีความสัมพันธ์กับบริบทเหตุการณ์ในแต่ละช่วงอย่างเด่นชัด